

Підготовка до ЗНО

Фонетика

▣ ЗАВЖДИ ДВА ЗВУКИ

- ▣ 1) на початку слова – яма, юрта .
- ▣ 2) після голосного – мрія, миє.
- ▣ 3) після апострофа – пір'я, п'є, б'ють.
- ▣ 4) після м'якого знака – гриль'яз.
- ▣ 5) Щ- [шч] – щука.

Звуковий запис

[вогзал], [стежка], [вохко],
[фартух], [хвороба], [гриб],
[с'м'ійес':а], [знайец':а],
[проз'ба], [пасуц':а], [одже],
[студенс'кий], [знан':а],
[ложка], [джерело].

Спрощення

- **Зап'ястний, кістлявий, пестливий, хвастливий, хворостняк, шістнадцять, форпостний, контрастний, гігантський, фашистський, пропагандистський, проїзний, пристрасний, обласний, совісний, улесливий, щасливий, компостний, буревісний, вартісний, страсний, баластний, аванпостний, захисний, студентство, агентство, випускний, туристський, братство, кріпацтво, компромісний.**

Уподібнення

□ Кігті, легкий, мигіти, вогко, отже, сформувати, зшити, боротьба, молотьба, вокзал, якби, просьба, футбол, баскетбол, мабуть.

Уживання м'якого знака

- Після букв **д, т, з, с, ц, л, н**, які позначають м'які приголосні:
 - у кінці слова: *мазь, паморозь, увесь, гедзь, мовець, обмаль.*
 - у середині слів перед буквами, що позначають тверді приголосні: *молотьба, спільний, Вільно, Луцьк .*
 - у **дієсловах наказового способу** та на **-ться**: *стань, сядь, робиться, коситься* тощо.
- У дієсловах перед суфіксом **-ся (-сь)**: *стань — станься, сядь — усядься.*
- На позначення м'яких приголосних усередині складу перед **о**: *дзьоб, дьоготь, льон, сьомий, утрьох* тощо.
- У суфіксах **-зьк-, -ськ-, -цьк-**: *запорізький, людськість.*
- У суфіксах **-еньк-, -оньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-**: *батенько, рибонька, білісінький, малюсінький .*
- М'який знак зберігається:
- В утворених **присвійних прикметниках**: *Танька — Таньчин, Зінька — Зіньчин, ненька — неньчин;*
- При відмінюванні: *ненька — неньці, вишенька — вишеньці.*

Пишемо ь

- ▣ У словах іншомовного походження м'який знак пишеться після м'яких **д, т, з, с, л, н** перед **ї, йо**, а також перед **я, ю, є**, які читаються як [йа], [йу], [йе]:
- ▣ *конференсьє, монпансьє, пасьянс, ательє, барельєф, батальйон, мільярд, віньєтка, каньйон, рельєф, В'єнтьян, Готьє, Нью-Йорк, Ньютон, порт'єра.*

Не вживається

- М'який знак не пишеться в таких випадках:
- Після **б, п, в, м, ф, р, ж, ч, ш, щ**: *дріб, приголуб, сипте, степ, кров, вісім, верф, ніж, річ, дощ, воротар, гіркий, кобзар, перевір, Харків* тощо.
Виняток: Горький, трьох.
- Перед м'якими, пом'якшеними або шиплячими: *свято, дзвякнути, радість, велетенський, промінчик, кінчик, менший, тонший, Уманщина.*
- **Винятки: після букви л** (*їдальня, читальня, Польща, сільський* тощо) та слова **тьмянйй, різьбяр, няньчити, бриньчати, женьшень, Маньчжурія.**
- Між подвоєними та подовженими приголосними: *буття, відлюддя, віддячити, волосся, заміжжя, зілля, пасся, ранній, роззява.*

Уживання апострофа

- Після літер, що позначають губні приголосні звуки **б, п, в, м, ф**, якщо перед ними немає іншого приголосного (крім **р**), який належав би до кореня: *солов'їний, м'ята, п'ятниця, зв'язати, п'ю, б'ється, м'язи, ім'я, В'ячеслав, верф'ю, торф'яний, черв'як.*
- Але: *свято, морквяний, мавпячий, цвях.*
- Якщо приголосний, що стоїть перед губним, належить до префікса, то апостроф теж ставиться: *зв'язок, підв'ялити.*
- Після твердого **р** у кінці складу: *подвір'я, сузір'я, на узгір'ї.* Якщо **ря, рю, ре** позначають сполучення м'якого [р'] із голосними **а, у, е** ([р'а], [р'у], [р'е]), то апостроф не пишеться: *рясний, Рябко, буря.*
- Після будь-якого твердого приголосного, яким закінчується префікс або перша частина складних слів: *без'язикий, від'єднати, з'ясувати, над'їдений, над'ярусний, дит'ясла, пан'європейський, пів'юрти, пів'ящика, але з власними назвами — через дефіс: пів-Європи.*
- Після **к** у слові *Лук'ян* і похідних від нього: *Лук'яненко .*
- У складних словах, перша частина яких закінчується на приголосний: *двох'ярусний, чотирьох'ярусний, дит'ясла.*

Апостроф не ставиться

- ❑ Після **б, п, в, м, ф**, що позначають тверді губні звуки, якщо перед ними стоїть інша, крім **р**, літера на позначення кореневого приголосного звука: *Святослав, святковий, тьмяний, морквяний, медвяний* (але: *торф'яний, черв'як, верб'я*).
- ❑ Після букви **р**, що позначає м'який приголосний на початку слова чи в середині складу: *порятунк, рясний, гарячий, буряк*.
- ❑ У словах іншомовного походження у злитній вимові: *резюме, бюджет, бюро*.

Апостроф у словах іншомовного походження

Пишеться перед я, ю, є, ї:

- Після приголосних б, п, в, м, ф, г, г', к, х, ж, ч, ш, р: б'єф, комп'ютер, п'єдестал, інтерв'ю, прем'єр, торф'яний, миш'як, кар'єра, Монтеск'є.
- Після кінцевого приголосного в префіксах: ад'ютант, ін'єкція, кон'юнктура.
- Апостроф не пишеться:
- Коли я, ю позначають пом'якшення попереднього приголосного перед а, у: бязь; бюджет, бюро, фюзеляж, кювет, рюкзак, Мюллер, Гюго, Рюдберг.
- Винятки: ад'ютант, кон'юнктивіт, кон'юнктура.

Подвоєння приголосних

□ При збігу однакових приголосних:

- а) префікса й кореня: відділ, ввічливий, віддати, роззброїти;
- б) кінця першої і початку другої частини складноскорочених слів: військкомат, міськком;
- в) кореня або основи на -н- (-нь-) і суфіксів -н(ий), -ник: день — денний, ранок —ранній, причина —причинний.
- Подвоєння н зберігається й перед суфіксом -ість в іменниках та прислівниках, утворених від прикм. із подвоєним н: безвинний — безвинність — безвинно, законний — законність.
- г) якщо основа дієслова минулого часу закінчується на с, після якого йде частка -ся: винісся, розрісся, трясся.
- Буквосполучення нн пишеться:
 - а) в суфіксі -енн(ий): здоровенний, силенний, численний;
 - б) у прикметниках з наголошеними суфіксами -анн(ий), -енн(ий), -янн(ий): здійсненний, вблаганний, недоторканний, нечисленний, неказанний, у прикметнику старанний;
 - в) у прикметниках на -енн(ий) : благословенний, блаженний, священний, огненний.

Подвоєння приголосних

- Приголосні д, т, з, с, л, н, ж, ш, ц, ч подовжуються, коли вони стоять після голосного:
- а) перед я, ю, і, е в усіх відмінках іменників середнього роду II відміни (крім родового множини): сторіччя, сторіччю, у сторіччі; життя, життю, у житті; знаряддя, знаряддю, у знарядді; зілля, зіллю, у зіллі; Запоріжжя, Запоріжжю, у Запоріжжі; волосся, волоссю, у волоссі;
- б) якщо в родовому відмінку множини іменники середнього роду закінчуються на -ів, подвоєння зберігається: почуття — почуттів; відкриття — відкриттів та ін;
- в) перед я, ю, і, е в усіх відмінках деяких іменників чоловічого та жіночого роду I відміни (за винятком родового множини з закінченням -ей): суддя, судді, суддю, суддів і т. д.; стаття, статті, статтю, статтею (але в родовому множини — статей); рілля, ріллі, ріллю, ріллею;
- г) перед ю в орудному відмінку іменників жіночого роду однини III відміни, якщо в називному відмінку основа їх закінчується на один м'який або шиплячий приголосний: тінь — тінню; мить — миттю; молодь — молоддю; вісь — віссю; міць — міццю; подорож: — подорожжю; ніч — нічю; розкіш — розкішшю; річ — річчю; Рось — Россю;
- д) перед я, ю в прислівниках типу: зрання, спросоння, навмання

Подвоєння

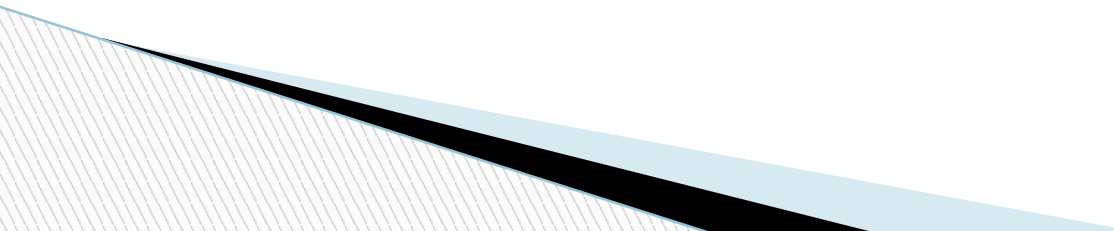
- ▣ У загальних назвах іншомовного походження букви, що позначають **приголосні звуки**, не подвоюються:
програма, каса, тераса, траса, маса, шосе, алея, дисидент, коледж, ралі, спагеті, хокей, хобі, сума, група, асиміляція, апарат.
- ▣ Зверніть особливу увагу на слова, які раніше мали подвоєння: *бароко, лібрето, бравісимо, інтермецо, піанісимо, фортисимо, фіни.*

Подвоєння

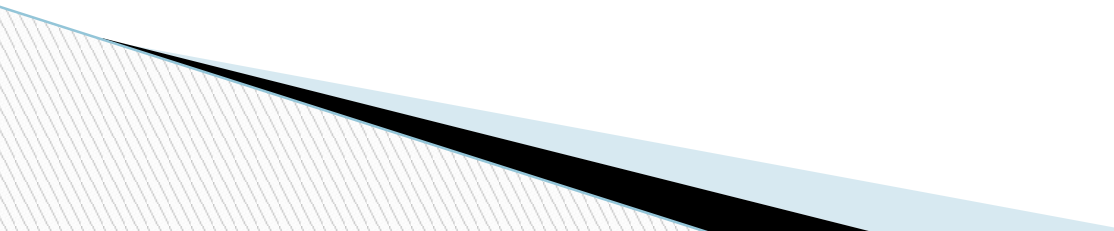
- **аннали** — літописи; **білль** — законопроект, **біль** — іменник
- **бонна** — вихователька ; **але бона** – паперові гроші;
- **брутто** — вага товару разом з упакуванням; **булла** — папська грамота, послання; **ванна** — посудина; **вілла** — розкішна дача за містом; **голландка** – мешканка Голландії; **дурра** — тропічна рослина; **мадонна** — Божа Матір з немовлям, **манна** – застиглий сік ясена, тополі; **але мана** – привид, ілюзія; **мірра, мирра** – тропічне дерево;
- **нетто** – вага товару без тари й упакування;
- **панна** – дочка заможних батьків; ввічлива форма звертання до молодих незаміжніх дівчат;
- **пенні** – англійська дрібна монета, **але пені** – Р. відмінок від іменника **пеня**;
- **примадонна** – співачка;
- **тонна** – міра ваги.

Чергування голосних

**Нести – носити, брести-
бродити, лізти-лазити,
беру-вибираю-брати,
ломити-ламати, перемогти –
перемагати, віл-вола.**

Чергування приголосних

- ▣ Нога-ніженька-на нозі,
 - ▣ друг-дружній-друзі,
 - ▣ Ольга- Ольжин-Ользі,
 - ▣ вухо-вушко -на вусі,
 - ▣ муха-мушва-мусі.
-

Чергування приголосних

- Прага-празький, Волга-волзький, Париж-паризький, Запоріжжя-запорізький, Іртиш-іртиський, Сиваш-сиваський, Одеса-одеський, птах-птаство.

Чергування приголосних

- Кавка**з**-кавка**зь**кий, киргиз**з**-киргиз**зь**кий, Цюри**х**-цюри**х**ський, тюрк**к**-тюрк**к**ський, Нью-Йорк**к**-нью-йорк**к**ський, Мек**к**а-ме**кк**ський, Кахов**в**ка –кахов**в**ський.

Чергування приголосних

- Г-ж-з ---зький. Празький.
- К-ч-ц---цький. Вінницький.
- Х-ш-с---ський. Товариський.

Чергування у -в, і-й

- **У, і-** між приголосними: **наш учитель, десь у хлібах.**
- На початку речення перед приголосним: **У**
присмерку . Іде дощ.
- Незалежно від закінчення попереднього слова перед наступним **в, ф**, а також перед сполученнями літер **льв, св, тв, хв і под.:** **сидимо у вагоні.**
- Після паузи, що на письмі позначена комою, крапкою з комою, двокрапкою, тире, перед приголосним: **Стоїть на видноколі мати -у неї вчися.**
- **В, й-** уживаємо між голосними: **У нього в очах .**
- На початку речення перед голосним: **В очах його жила надія.**
- Після голосного перед більшістю приголосних (крім **в, ф, льв, св, хв і под.**): **Пішла в садок вишневий .**

Написання префіксів

- З- (ІЗ-, ЗІ-). Префікс з- перед глухими приголосними **к, п, т, ф, х** переходить у с-: *сказáти, спалахну́ти, стовкту́, сфотографува́ти, схил.*
- Перед усіма іншими приголосними пишемо з- (иноді із-): *збáвити, звесті́, зжítися, ззирну́тися, зсадíти, зці́пити, зчепíти, зшíток.*
- Префікс з- виступає переважно в словах, корінь яких починається голосним звуком або сполученням приголосного й голосного: *зеконóмити, зігнорувáти, зорієнтува́тися, зумóвити; згáслий, з'édнувати, з'їзд, зма́зати, знадлі́вий і под.*

Написання префіксів

- **ПРЕ-, ПРИ-, ПРІ-.** Пре- переважно в якісних прикметниках і числівниках для вираження найвищого ступеня ознаки: *прегáрний, презавзя́тий, прекра́сний, премуд́рий, прекрасно, препогано;*
- префікс **при-** вживаємо здебільшого в дієсловах, що означають наближення, приєднання, частковість дії, результат дії тощо: *прибі́гти, прибудува́ти, прикрути́ти, приборкати, прищвидшити; прибуття, притулок, прибраний, привабливо.* Пор. прикметники на означення неповноти ознаки з префіксом **при-**: *приста́ркуватий* і под.
- Крім того, префікс **пре-** виступає у словах *презі́рливий, прези́рство* й у словах старослов'янського походження: *преосвяще́ний, преподо́бний, престо́л;* префікс **при-** вживаємо в іменниках та прикметниках, утворених внаслідок поєднання іменників із прийменниками: *пригі́рок, прия́рок, прибере́жний, прикордо́нний.*
- Префікс **прі-** вживаємо тільки в словах *прізви́сько, прізви́ще, прі́рва.*

Написання префіксів

- Роз-, без-. Розмежувати, роз'єднати, безмежний, безпека.
- **АРХІ-**. У всіх іменниках і прикметниках вживаємо префікс **архі-**: *архіди́якон, архієпі́скоп, архієре́й, архімі́льйоне́р, архіреакціо́не́р, архіважлі́вий, архіскладні́й* та ін.

Уживання великої літери

- Юпітер, Великий Віз, Велика Ведмедиця, Чумацький Шлях, шевченківська хата, гордіїв вузол, Франківська кімната, Президент, Голова Верховної Ради, Києво-Печерська лавра, Ощадний банк України, Кабінет Міністрів України, парк відпочинку «Веселка», станція метро «Майдан Незалежності», Визвольна війна, Біблія, Перша світова війна, Велика Вітчизняна війна, День Незалежності, День знань,
- Чистий четвер, Золоті ворота, Служба безпеки України.

Лексикологія

- ▣ **Пряме значення:** дівчина
сміється, золотий годинник.
- ▣ **Переносне значення:** золоті
руки, весна прийшла, сонце
сміється.
- ▣ **Однозначні слова:** іменник.
- ▣ **Багатозначні:** голова.

Групи слів

- ▣ **Антоніми:** тепло-холодно.
- ▣ **Синоніми:** ввічливий, толерантний.
- ▣ **Омоніми:** коса заплетена, гостра коса.
- ▣ **Пароніми:** адрес-адреса, ефектний-ефективний.

Пасивна лексика

▣ Застарілі слова

- ▣ **Архаїзми:** чоло-лоб, вия-шия, вої-воїни, ланіти-щоки.
- ▣ **Історизми:** кріпак, князь, нарком, волость, жупан.

▣ Нові слова

- ▣ **Неологізми:** логістика, менеджмент, клон.

Діалектні слова

- ▣ Плай – стежка, когут-півень, блават-волошка, колиба-хатина, черес-пояс.

Професійні слова

- Кислота, звук, іменник,
палуба, педрада, клас, ом,
ампер, бетон, присудок,
риштування.

Офіційно-ділова лексика

□ Довідка, звіт, план, характеристика, наряд, закон, оголошення, автобіографія, доручення, резюме, анотація.

Емоційно забарвлена лексика

- Дівчинка, хлопчисько, спатки, носик, яблучко, злодій, кохання, чорнявенький, стежечка, радісно, вітерець, водиця, річенька.

Фразеологія

- Собак ганяти – ледарювати,
дати драла – утекти,
хоч греблю гати – багато,
на макове зерно – мало, варити
воду- вередувати, дати
березової каші- побити.

Способи творення слів

- ▣ Префіксальний-співбесіда, донині.
- ▣ Суфіксальний – сонечко, зіронька.
- ▣ Префіксально-суфіксальний – затишок.
- ▣ Безафіксний – блакить, молодь.
- ▣ Складання- лісостеп, зорепад.
- ▣ Аббревіація – ЗНО, ДПА.
- ▣ Перехід – черговий учень, черговий.

Іменник, рід

- Папороть –ж., насип – ч., шампунь-ч., кольрабі –ж., нежить- ч., ступінь-ч., дрож-ж., біль- ч., тюль – ч., путь – ж., мозоль –ч., авеню-ж., накип-ч., шосе-с., рояль- ч., жалюзі –с., пальто – с., дріб –ч., степ – ч., кенгуру – ч., ООН –ж., Сибір –ч.

Кличний відмінок

- ▣ Перша відміна
 - ▣ Тверда група -о. Мамо, Миколо.
- ▣ М'яка, мішана -е,є. Іллє, Маріє, мише.
- ▣ Пестливі слова -ю. Матусю, бабусю.
 - ▣ Катре, Насте, Соню, Галю.

Кличний відмінок

- Друга відміна
- Тверда група – е, у, о. Степе, батьку, Олеже, Олегу.
- М'яка –ю, е, я. Лікарю, Андрію, Ігорю, хлопче, женче, шевче, Валерію.
- Мішана –у, е. Пісняре, читачу.

Кличний відмінок

- ▣ Третя відміна- е.
- ▣ Любове, ноче,радосте,
подороже.

Кличний відмінок

- ▣ Четверта відміна – без змін.
- ▣ Ім'я, хлоп'я, теля, лоша.

Родовий відмінок

▣ А,я

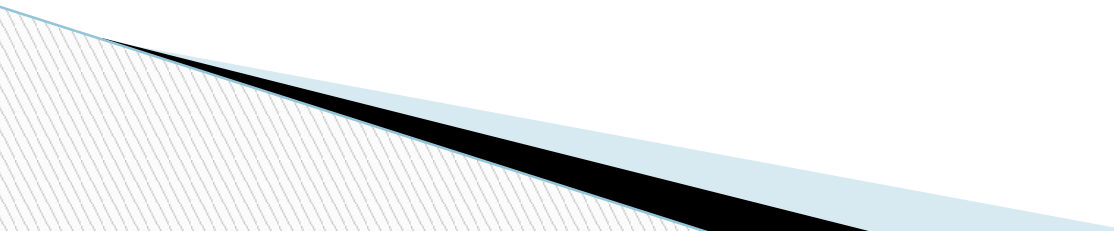
- ▣ Учителя, зошита, табуна, додатка, вівторка, метра, карбованця, атома, радіуса, хліва, гаража, рота, носа, Харкова, Києва, млина, гопака.

Родовий відмінок

□ У, ю

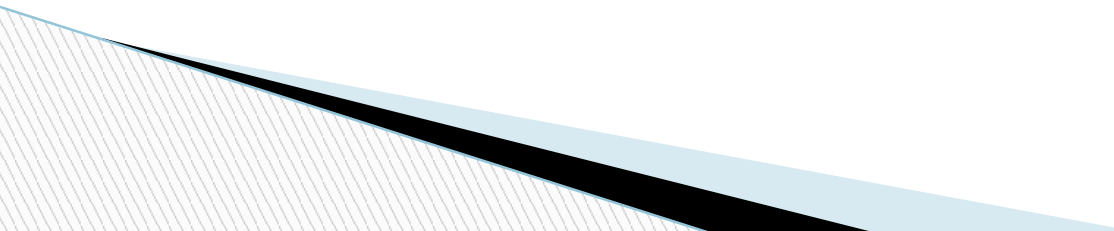
- Космосу, дощу, снігу, вітру, бігу, болю, замку, футболу, вальсу, аналізу, сюжету, Кавказу, роду, виду, саду, лісу.

Прикметник

- ▣ Групи прикметників
 - ▣ Якісні: теплий день.
 - ▣ Відносні: осінній день.
 - ▣ Присвійні: ведмежа лапа.
-

Ступені порівняння

□ Вищий

- Проста форма – ш, іш –добріший.
 - Складена форма – більш, менш добрий.
-

Ступені порівняння

□ Найвищий

- Проста форма- най;ш,іш-найдобріший.
- Складена – найбільш, найменш-найбільш добрий.
- Веселіший за всіх, цікавіший від усіх, важливіший над усе.

Ступені порівняння

▣ **Неправильно**

- ▣ Менш добріший –
- ▣ Більш вищий –
- ▣ Самий відомий-

▣ **Правильно**

- менш добрий.
- більш високий.
- щонайвідоміший.

Написання прикметників

- ▣ Разом пишуться складні прикметники, утворені від складних іменників, що пишуться разом
- ▣ електросиловий (електросила), лісостеповий (лісостеп), м'ясозаготівельний (м'ясозаготівля), радіофізичний (радіофізика), самохідний (самохід), теплообмінний (теплообмін), чорноземний (чорнозем)
- ▣ Разом пишуться: складні прикметники, утворені від сполучення іменника та прикметника
- ▣ загальноосвітній (загальна освіта), легкоатлетичний (легка атлетика), мовностильовий (мовний стиль), народногосподарський (народне господарство), народнопоетичний (народна поезія), первіснообщинний (первісна община), правобережний (правий берег), сільськогосподарський (сільське господарство), східнослов'янський (східні слов'яни)

Написання прикметників

- Разом пишуться прикметники з другою дієслівною частиною: волелюбний, деревообробний, машинобудівний
- Прикметники з другою префіксальною дієслівною частиною пишуться через дефіс
- вантажно-розвантажувальний, контрольно-вимірювальний.
- Разом пишуться складні прикметники, у яких першим компонентом виступає прислівник
- важкохворий, внутрішньозаводський, загальнодержавний.
- Разом пишуться складні прикметники, у яких другою складовою частиною є дієприкметник
- вищезгаданий, нижчепідписаний, новоутворений, свіжозрубаний, трохи вище зазначений , бо є пояснювальне слово.
- Прислівники, утворені від більшості відносних прикметників: абсолютно сухий, діаметрально протилежний, послідовно миролюбний, різко окреслений, суспільно корисний, суспільно необхідний,

Написання прикметників

- Через дефіс пишуться складні прикметники, утворені від складних іменників, що пишуться через дефіс
- віце-президентський (віце-президент), генерал-губернаторський (генерал-губернатор), дизель-моторний (дизель-мотор), соціал-демократичний (соціал-демократ), унтер-офіцерський (унтер-офіцер)
- Складні прикметники, утворені з двох чи більше прикметникових основ, якщо названі цими основами поняття не підпорядковані одне одному і між ними можна поставити сполучник і
- Аграрно-сировинний, державно-монополістичний, електронно-обчислювальний, культурно-технічний, лісопильно-стругальний, масово-політичний, навчально-виховний, науково-технічний, партійно-політичний, плоско-опуклий, суспільно-політичний, столярно-механічний; усесвітньо-історичний, літературно-художній, народно-визвольний.

Написання прикметників

- Складні прикметники, у яких перша частина закінчується на **-ико (-іко)**
- Діалектико-матеріалістичний, історико-культурний, механіко-математичний, політико-економічний
- Складні прикметники з першою частиною **військово-, воєнно-**
- військово-морський, військово-спортивний, воєнно-стратегічний.
- Військовозобов'язаний, військовополонений пишуться разом.
- Складні прикметники, у яких перша частина не має прикметникового суфікса, але яка за змістом є однорідна з другою частиною й приєднується до неї за допомогою сполучного звука **о** або **е**
- м'ясо-молочний, крохмале-патоковий.

Написання прикметників

- Складні прикметники, утворені з двох або кількох основ, які означають якість із додатковим відтінком, відтінки кольорів або поєднання кількох кольорів в одному предметі
- блакитно-синій, гіркувато-солоний, кисло-солодкий, молочно-білий, сіро-голубий, темно-зелений, червоно-зелено-синій, сніжно-білий.
- Жовтогарячий, червоногарячий, білосніжний.
(окремі кольори)
- Складні назви проміжних сторін світу
- південно-східний, північно-західний
- Складні прикметники, першим компонентом яких є числівник, написаний цифрами
- 20-річний, 10-поверховий

Числівник

- ▣ **Два, три, чотири** + наз.в.мн.=и,і. Два **брати**.
- ▣ **5 і більше** + род. в. мн.=шість кілограм**ів**.
- ▣ **Дробові** + род.в. одн.=одна друга торта**а**, дві треті книжки**и**.
- ▣ **Два з половиною** метри, п'ять з чвертю годин, п'ять з половиною кілограм**ів**.
- ▣ **Півтора** + чол. та сер. р., род. в. однини =півтора**а** кілограма**а**, півтора**ста** гривень, півтора**а** відсотка**а**.

Котра година? (на, за, до)

- 01.00 - перша година.
- 01.15 – чверть **на** другу, перша година п'ятнадцять хвилин, п'ятнадцять хвилин **на** другу.
- 14.00 – друга година дня.
- 02.00 – друга година ночі.
- 01.01 - одна хвилина **на** другу.
- 01.58 – **за** дві хвилини друга.
- 10.45 – **за** п'ятнадцять одинадцята, **за** чверть одинадцята, чверть **до** одинадцятої.

Відмінювання числівників

- ▣ 1. Назви десятків – змінюється лише друга частина: вісімдесят-вісімдесятьох.
- ▣ Назви сотень – дві частини: двісті-двохсот, на двохстах.
- ▣ 40, 90, 100 – Називний=знахідний.
Усі інші – а. Сорока, на ста.
Тисяча – у тисяча.

Займенник

- ▣ **Особові:** я, ти, ми, ви, він, вона, воно, вони.
- ▣ **Зворотний:** себе.
- ▣ **Присвійні:** мій, твій, наш, ваш, їхній.
- ▣ **Вказівні:** цей, той, такий, стільки.
- ▣ **Означальні:** весь, усякий, кожен, кожний, інший, жодний, сам.
- ▣ **Питальні:** хто? що? який? чий? котрий? скільки?
- ▣ **Відносні:** хто, що, який, чий, котрий, скільки.
- ▣ **Неозначені:** абихто, дечий, будь-хто, чийсь.
- ▣ **Заперечні:** ніщо, нічий, аніщо.

Написання займенників

▣ Разом

З частками, які стали префіксами, суфіксами:

ні-, аби-, де-, сь.

Ніхто, деякий, якийсь, абихто.

Окремо

Ужиті з прийменниками:

Аби до кого, казна з ким, ні на кому.

Через дефіс

будь-, небудь-, казна-, хтозна-, бозна-, невідь.

Хтозна-який, невідь-хто, бозна-чий.

Дієслово

□ Дві дієвідміни

- Перша. Закінчення- уть, -ють.
Писати –пишуть, хотіти –хочуть,
іржати –іржуть, ревіти –ревуть,
сопіти –сопуть, гудіти – гудуть,
дихати –дишать.
- Голосний -е. Пишемо, сопемо,
дишемо.

Дієслово

- ▣ Друга дієвідміна
- ▣ **Закінчення -ать, -ять.** Клеїти – клеять, спати – сплять, бігти – біжать, боятися – бояться, стелити – стелять.
- ▣ **Голосний -и.** Кричати – кричиш, любити – любиш.

Способи дієслів

Спосіб дієслова вказує на відношення дії до дійсності, встановлюване тим, хто говорить

дійсний	умовний	наказовий
дієслова означають реальну дію, тобто таку, яка відбу(ва)лася, відбувається чи відбуватиметься	дієслова означають дію не реальну, а тільки бажану або можливу за певних умов	через наказ, прохання, побажання, пораду, заклик виражає спонукання до дії
Змінюються за часами, числами та особами (в теперішньому і майбутньому часах) або за родами (в минулому часі)	Минул. час + частка б (після голосного) або би (після приголосн.). Змінюються за числами, а в однині й за родами	Змінюються за числами та особами (в одн. мають форму 2-ї, а в мн. форми 1-ї і 2-ї особи).
<div style="border: 2px solid black; border-radius: 15px; padding: 5px; display: inline-block;"> такі форми називають аналітичними (описовими) </div>		Форми 1-ї, 3-ї ос. одн., 3-ї мн. - з допомогою часток хай, нехай
Дієслова одного способу можуть вживатися в значенні іншого		
Н → Д: А вона візьми та й спитай (спитала) про торішні обіцянки.	Н → У: Знай (знав би) ти про це вчора, ми б усе встигли.	Д → Н: Пішли (ходімо) додому! У → Н: Лягли б ви (ляжте) спочити!

Творення форм наказового способу

Особа	Основа теперішнього (майбутнього) часу	Однина	Множина
1-ша	везти – вез(уть) сісти – сяд(уть) сідати – сідай(уть)	<i>хай сяду</i>	вез-імо сядь-мо сідай-мо
2-га	вез(уть) сяд(уть) сідай(уть)	вез-и сядь сідай	вез-іть (-іте) сядь-те сідай-те
3-тя	везти – везе, везуть сісти – сяде, сядуть сідати – сідає, сідують	<i>хай везе</i> <i>хай сяде</i> <i>хай сідає</i>	<i>хай везуть</i> <i>хай сядуть</i> <i>хай сідують</i>

підкресл
вибер
береж
хвал

И

підкресл
вибер
береж
хвал

імо

підкресл
вибер
береж
хвал

іть

злаз
повіс
глян
чист

ь(мо), (те)

ши
малю
гра
звика

й

ший
малюй
грай
звикай

мо

ший
малюй
грай
звикай

те

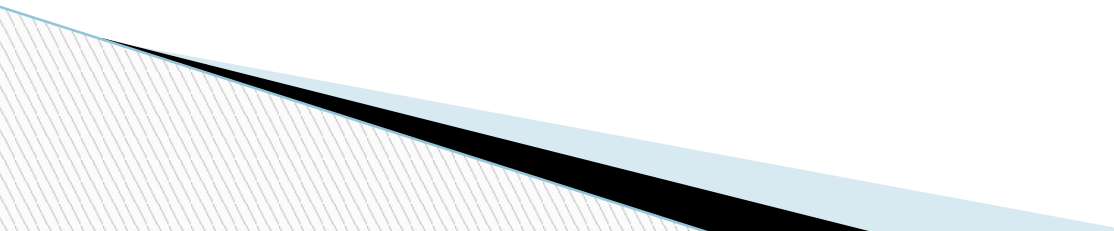
вдар
визнач
поруш
голуб

те(мо)

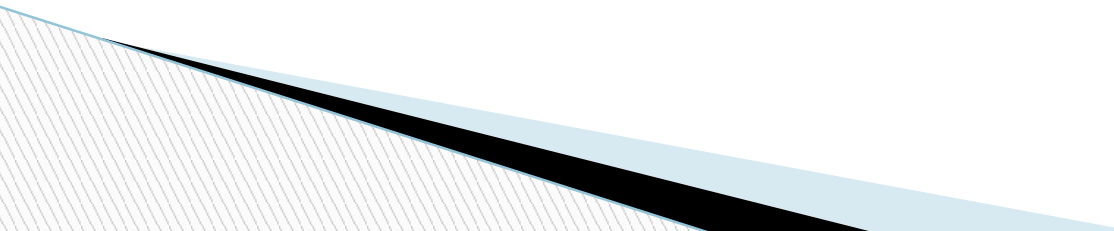
Дієприкметник

- ▣ **Активні.** Суфікси: -уч-, -юч-, -ач-,
▣ -яч-, -л.
- ▣ Читаючий, сяючий, посивілий.
- ▣ **Пасивні.** Суфікси: -ен-, -н-, -т-.
- ▣ Стомлене, зігріті, прослухана.
 - ▣ **Посивівший, побілівший!!!!**

Дієприкметниковий зворот

- ▣ **Настане день, обтяжений роботою.**
 - ▣ **Степ, оповитий тишею, відпочиває.**
 - ▣ **Налиті соком плоди звисають тяжко.**
 - ▣ **Потонули всі вогні в сиве марево
тремтяче.**
-

Написання з не

- Ніхто не забутий.
 - Незахмарене небо.
 - Небо не захмарене.
 - Ще не захмарене небо.
 - Сир не різаний, а тертий.
-

Дієприслівник

- Недоконаний вид- читаючи, лежачи.
- Доконаний –прочитавши, лишивши.
- Суфікси: -ачи, -ячи, -ши, -вши.
 - Не змінюється!

Дієприслівниковий зворот

- ▣ **Не спитавши броду, не лізь у воду.**
- ▣ **Гори, розіславшись навкруги, сонцю усміхнулися.**
- ▣ **Стоять дуби зелені, сплітаючись гіллям.**
- ▣ **Побачивши друзів, мене охопила радість!!!**
 - ▣ **Дія, названа дієсловом-присудком і дієприслівником, завжди виконується одним діячем.**

Прислівник

▣ Ступені порівняння

- ▣ Вищий. Тепло –тепліше, менш тепло.
- ▣ Найвищий. Найтепліше, найбільш тепло.
 - ▣ Не змінюється!

Написання прислівників

- ▣ **Пліч-о-пліч, усього-на-усього, коли-не-коли, як-не-як, де-не-де, рік у рік, день у день, усе одно, у стократ, з усіх усюд, сам на сам, один на один, без сумніву, щодуху, споконвіку, надвоє, заодно, сила-силенна, тишком-нишком, натщесерце, аби-то, хтозна-скільки, рано-уранці, з давніх-давен, не сьогодні-завтра, урешті-решт, до ладу, на щастя, на зло, до речі, кінець кінцем, сама самотою, деінде, десь-інде.**

Написання прислівників

- ▣ Дарма що, поки що, тільки що, хіба що, чи що, в основному, у цілому, у головному, на-гора, сам-один, де-факто, навіки, на віки, на віки вічні, до вподоби, до побачення, до решти, на весну, на диво, уві сні, по четверо, слово в слово, час від часу, опівночі, безвісти, спідлоба, до снаги, досхочу, чимдалі, чимраз, мимоволі, довіку, у позику.

Написання прислівників

▣ Не варто, не випадково, не вельми, неможливо, не можна, не раз, не дуже, не зовсім, не тільки, не менше, недаремно, недарма, невдовзі, не важливо, незабаром, невлад, негаразд, негайно, не дивно, ненадовго, неподалік, нерано, несподівано, нехотя, нечасто, нечутно, нещодавно.

Службові частини мови

□ Прийменник

- Із-за, з-під, поміж, з-над, попід, назустріч, близько, наді мною, зі мною, у разі, задля, заради, незважаючи на (попри), з огляду на, згідно з, у зв'язку з, відповідно до, залежно від, за винятком, у силу, з-посеред.

Службові частини мови

□ Сполучник

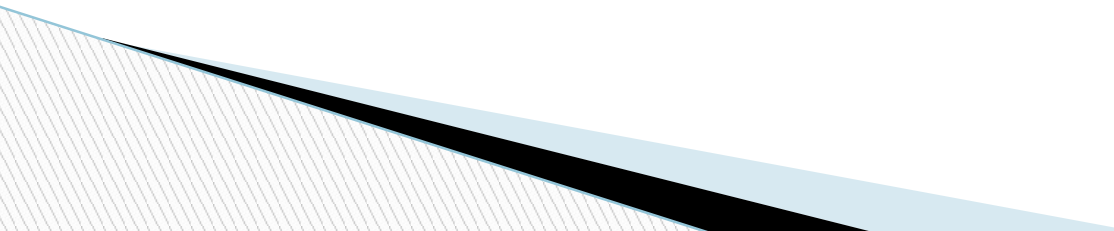
- Служить для зв'язку однорідних членів речення та частин складного речення.
 - І, й, та, але, проте, зате, однак, або.
 - Якщо, мов, ніби, ледве, коли, як, що.

Службові частини мови

▣ Частка

- ▣ Надає слову чи реченню додаткових відтінків.
- ▣ Не, ні, би, хай, нехай, так, атож, якраз, саме, ледве, майже, справді, ж, уже, бо, таки, хіба, мовбито, немовби, неначебто, осьде, онде.

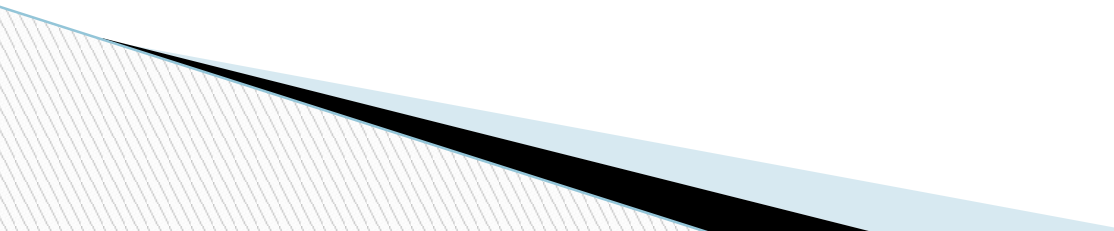
Вигук

- Гей, ударте в струни, кобзарі!
 - Добрий день, мій синочку.
 - Твоє журливе “ку-ку” спливало.
 - Каштани падають на брук:тук-тук.
 - Прощавайте! Ждіте волі.
-

Словосполучення

- ▣ Знайомий з дитинства, зелений завжди, зошит учня.
 - ▣ Не є словосполученням:
- ▣ Підмет і присудок. **Учні сидять.**
- ▣ Неповнозначне слово з повнозначним. **Біля моря.**
- ▣ Фразеологізми. **Байдики бити.**
- ▣ Складні форми слів. **Буду писати, більш теплий.**
- ▣ Однорідні члени речення. **Брат і сестра.**

Речення

- ▣ **1. Розповідне, питальне, спонукальне.**
 - ▣ **2. Окличне, неокличне.**
 - ▣ **3. Просте, складне.**
 - ▣ **4. Односкладне, двоскладне.**
 - ▣ **5. Поширене, непоширене.**
 - ▣ **6. Повне, неповне.**
 - ▣ **7. Ускладнене, неускладнене.**
-

Підмет

- ▣ **Простий.**
- ▣ **Я** красу люблю. **Минуле** в пам'яті живе.
Чекати – найважча робота.
- ▣ **Складений.**
- ▣ **Вабить мене Чумацький Шлях. Батько з дочкою** вийшли. **Батько з дочкою** вийшов.
Ішли дві долі.

Присудок

- Простий дієслівний
- Нам перемагать і жить. Повісив ліхтарі.
Буду читати книгу.
- Складений дієслівний
- Хотіла б я вийти в поле. Ти мушиш
світити в тьмі. Я вірші стала писати. Я
здатна зробити.
- Складений іменний
- Світ здається казкою. Наш народ-
океан.

Тире між підметом і присудком

- 1. Іменники. Праця людини – окраса і слава.
- 2. Неозначена форма дієслова.
 - Лиш боротись – значить жить.
- 3. Перше слово – інфінітив, друге – іменник.
 - Мислити та творити – це фах.
 - Тире не ставимо
 - Ніч прекрасна. Я син свого часу.

Другорядні члени речення

- **Додаток.** Посадила мати **три ясени**(прямий).
- **З хлібом** зустрічають гостей (непрямий).
- **Означення.** Облітає **жовте** листя (узгоджене).
Благослови вміння **не впасти** (неузгоджене).
- **Обставина.** Діти йдуть **до школи**(місця).
- Живе маленький Моцарт зранку в кожному із нас (**часу**).

Односкладні речення

- **Означено-особове.** Лови мить щастя.
- **Неозначено-особове.** Пишуть листа.
- **Узагальнено-особове.** Хоч вовком вий.
- **Безособове.** Світає. Треба читати. Було темно. Траву скошено.
- **Називне.** Зелена трава навкруги.
- **Трава зелена навкруги - двоскладне.**
- **Трава зелена навкруги росте - двоскладне.**

Однорідні члени речення

- Члени речення, які стосуються того самого слова в реченні, відповідають на те саме запитання, вимовляються з інтонацією переліку або протиставлення, називаються однорідними.
- Однорідні члени одного ряду є тими самими членами речення: підмети, додатки і т. д.
- Однорідні члени речення на письмі розділяються комою. Будь сміливим **не язиком, а ділом**.
- Однорідні члени речення поєднуються між собою сурядним зв'язком як за допомогою сполучників, так і без них.

Кома ставиться

- 1. Якщо однорідні члени речення з'єднані протиставними сполучниками **а, але, проте, зате, однак, та (але)**, то кома ставиться завжди: **О, а (але)О. Тужлива пісня зринає з сопілки, та не розважа сумного серця.**
- 2. Якщо однорідні члени речення поєднані безсполучниковим зв'язком: **О, О .Коні вгрузали в сніг, падали, підводилися.**
- 3. Між однорідними членами речення перед повторюваними сполучниками : **і...і, то...то, не то...не то, та...та, ні...ні, або...або, чи...чи.** У кожного з нас є дома або дружина, або діти, або наречена.

Кома ставиться

- 4. Кома ставиться між усіма однорідними членами також тоді, якщо тільки частина з них з'єднана повторюваними сполучниками, а інші за допомогою інтонації: Тягнуться до сонця і квіти, і трави, віти кучеряві, гори голубі.
- 5. Між парами однорідних членів, з'єднаних єднальними сполучниками і (й), та (і): Дихнуло з півночі і півдня, з заходу і сходу.
- 6. Між однорідними членами речення, з'єднаними парними сполучниками, перед другим сполучником: як... так і; хоч...але; якщо не...то; не тільки...але й; стільки...скільки: Не тільки дівчину, а й матір стару стали цуратися люди.
- 7. Якщо перелік уже продовжується, то кома ставиться перед кожним сполучником: О, і О, і О. Буде дощ, і туман, і роса.

Кома не ставиться

- 1. Якщо єднальний (і, й, та = і) або розділовий (чи, або) сполучники вжиті один раз.

Сила та розум - краса людини.

- 2. Якщо два однорідні члени речення з'єднані повторюваними сполучниками і, ні становлять стійкий вираз. І сміх і гріх, ні риба ні м'ясо, ні туди ні сюди .
- 3. Перед першим повторюваним сполучником, якщо з нього починається перелік: то О, то О. Силуети гір то впливали, то ховалися.
- 4. Якщо єднальні сполучники, що повторюються, з'єднують пари однорідних членів, які є різними членами речення. Я знав міста, ліси і гори і в морі бачив кораблі.
- 5. Між двома дієсловами в однаковій формі, що вказують на рух , мету. Піду подивлюся.
- 6. Якщо між двома однаковими чи близькими за значенням словами стоїть частка не. Хата не хата, упіймав не впіймав).

Двокрапка

- 1. Двокрапка ставиться після узагальнювального слова перед однорідними членами речення.
 - *І справді, Олексій Іванович був чоловік **неабиякий: височеного зросту, плечистий, рукатий, цибатий.***
- 2. Перед словами **а саме, як-от, наприклад, як наприклад** ставиться кома, а після них — двокрапка.
 - *Із групи отруйних грибів окремо виділяються так звані умовно їстівні, як-от: **деякі сиріжки, хрящі-молочники, зморшки.** Через необізнаність збирачів мало використовуються **деякі їстівні гриби, як наприклад: рижики смачні, зеленушки.***

Тире

- ▣ Тире ставиться, якщо узагальнювальне слово йде за однорідними членами.
- ▣ *Ні спека дня, ні бурі, ні морози — ніщо не вб'є любов мою живу!* .
- ▣ Якщо однорідні члени стоять у середині речення після узагальнювального слова, перед ними ставиться двокрапка, а після них — тире.
- ▣ *Скрізь: і в світлицях , і на подвір'ї — сидить поза столами козацька старшина із запорожцями.*
- ▣

Відокремлені додатки

- ▣ Відокремлюються додатки, виражені зворотами зі значенням виключення, включення, заміщення, доповнення, що починаються словами **крім, замість, за винятком, окрім, наприклад, навіть, зокрема, особливо.**
- ▣ **А я не знаю нічого ніжного, окрім берези .
Замість хати, лежала лише купа сміття .
Особливе місце в літературі для дітей
займає поезія, зокрема для наймолодших
читачів .**

Відокремлені означення

- 1. Відокремлюються означення, якщо вони залежать від займенника. **Сильна і вправна, вона** працювала завзято.
- 2. Відокремлюються означення, якщо вони мають обставинний відтінок. **Ліда, вражена,** помалу відступає(з якої причини?)
- 3. Відокремлюються означення, що залежать від означуваного іменника, але відділені від нього іншими членами речення. **Осяяний сонцем,** перед нами розкрився зовсім новий світ.
- 5. Відокремлюються поширені означення, якщо вони стоять після означуваного слова. **Хліба, змиті дощем,** яскраво зеленіли.
- **Примітка!** Якщо після означуваного іменника стоїть одиничне означення, то воно не відокремлюється. **Тиху задуму вечірню напрасна буря розвіяла.**
- **Увага!** Не слід плутати означення та іменну частину складного іменного присудка, яка виражена прикметником або дієприкметником. А навкруги вся ніч **переповнена шумом** хлібів. Тільки один Олег **стояв** біля вікна **спокійний**.

Відокремлені прикладки

- 1) поширена прикладка після означуваного слова.
Солові, **ці невтомні співуни**, тьохкають.
- 2) прикладки, які стоять після іменника — власної назви:
До мене підходить **друг мого дитинства Григорій Безверхий, архітектор**.
- 3) прикладки, що **стосуються особового займенника** (незалежно від позиції): **Щасливиця, я** маю родину міцну.
- 4) прикладки, що приєднуються до означуваного слова — іменника за допомогою слів **або, тобто, зокрема, так званий, родом, на ім'я, на прізвище, особливо, навіть, як-от**: Василь, **родом зі Слобожанщини**, майже не розумів мене.
- 5) прикладки — власні назви, перед якими можна поставити слова **тобто, а саме**: Співає, легко посміхаючись, **п'ятий запорожець, Трохим...**

Відокремлені приклади

- ▣ б) приклади, приєднані за допомогою сполучника **як**, якщо мають додатковий причиновий відтінок: Лише один **Павло Степанович** дуже ввічливо, **як дійсний джентльмен**, привітався.
- ▣ **Але** в інших випадках приклади зі словом **як** **не відокремлюються** (сполучник як можна замінити словами у ролі) : **Т.Шевченко** *відомий у світі більше як поет* (у ролі кого?).

Зверніть увагу!

- Моя бабуся Ольга Іванівна навчала мене бути завжди чесним, справедливим.
- Вікторія Вікторівна, моя мама, завжди говорить:
- “Людина починається з добра”.

Відокремлені приклади

- ▣ **Відокремлюються тире:**
- ▣ Прикладка виділяється також тире, якщо має значення уточнення й перед нею можна поставити слова **а саме, тобто**.
- ▣ І здавалося, що до того співу із-за синіх пралісів долучаються голоси давніх предків — **княжих воїнів і ратаїв** .

Відокремлені обставини

Обставини, виражені дієприслівниковим зворотом, незалежно від його місця в реченні: Жовте листя, **тремтячи** , падало. **Заплющивши очі**, він піддався сумові.

- ▣ **Примітка**. Два й більше дієприслівникових зворотів, з'єднаних між собою інтонацією або повторюваними сполучниками, на письмі один від одного відділяються комою: *Хустину кинувши на плечі, надівши плаття весняне, берізка вибігла надвечір і жде чи вітру, чи мене* Він несподівано з'являвся в степу на шляху, чи вийшовши з-за могили, чи випроставшись з яру, високий, **кремезний...**

Відокремлені обставини

- З'єднані між собою неповторюваними єднальними чи розділовими сполучниками, то кома між ними не ставиться: Він устав разом із сонцем, довго кашляв, **сидячи в постелі і туго обіпнувшись плащем.**
- Якщо дієприслівниковий зворот стоїть після сполучника, то він відокремлюється комою: *Він наближався й, **кинувши гострий погляд з-під навислих рудих брів, підносив над землею меч.***
- Обставини, виражені одиничним дієприслівником: *Щодня творим ми нове, **ідучи і співаючи .***
- Якщо одиничний дієприслівник означає спосіб дії і своїм значенням близький до прислівника (найчастіше стоїть після дієслова-присудка), то він **не відокремлюється**: Ідуть **співаючи** дівчата.

Не відокремлюється

- Обставина, виражена дієприслівниковим зворотом фразеологічного типу: **Працювати не покладаючи рук; сидіти склавши руки.**
- Обставина, виражена дієприслівниковим зворотом, на початку якого стоїть підсилювальна частка **і (й).**
- Можна переказати зміст статті **і не перечитуючи її вдруге.**

Дієприслівниковий зворот, що за змістом тісно пов'язаний з дієсловом-присудком: Вона читала **лежачи** на піску.

- Дієприслівниковий зворот, утворений дієприслівником і сполучним словом **який**, у складі підрядного речення: Це книга, **прочитавши яку одержиш насолоду.**

Відокремлені уточнювальні члени речення

- 1) означення, що уточнюють попередні означення: *Море синє, аж чорне.*
- 2) обставини (місця, часу та ін.), виражені прислівниками чи іменниками з прийменниками, які уточнюють попередні обставини: *Вибух десь тут, зовсім поруч. Отут, у низенькій хатині, моя любов жила колись. Це було літом, у жнива .*
- 3) уточнювальні члени речення, що приєднуються за допомогою слів *або, тобто, себто, а саме*, наприклад: *Родичами польового жайворонка є посмітюха, або чубатий жайворонок, і джур бай, або степовий жайворонок. На Поліссі трапляються "вижари", тобто болота, які ніколи не замерзають.*

Вставні слова, словосполучення

▣ Групи вставних конструкцій.

Виражають упевненість, невпевненість. Безумовно, безперечно, без сумніву, певна річ, правда, здається, видно, мабуть, може, очевидно, може бути, либонь, а може, правду кажучи, щоправда, сподіваюся.

Виражають задоволення, незадоволення, радість, жаль.

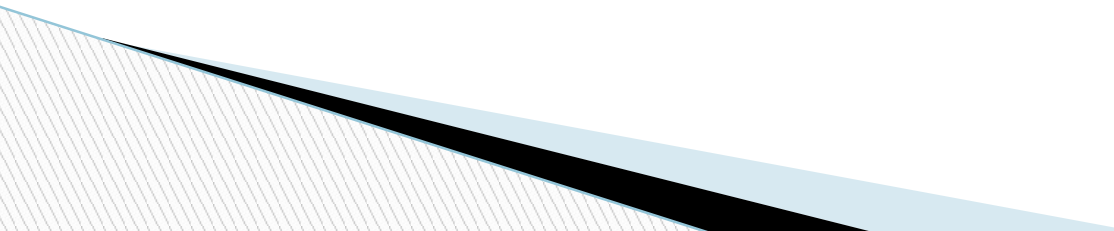
На щастя, на диво, слава Богу, на жаль, як на зло, на сором, чого доброго, як навмисне, як на біду, дивна річ.

Указують на джерело повідомлення. По-моєму, кажуть, як кажуть, мовляв, на мою думку, бачу, по-вашому, як відомо, на думку..., за словами...

Указують на зв'язок думок, послідовність викладу. По-перше, по-друге, нарешті, до речі, між іншим, крім того, навпаки, отже, наприклад, інакше кажучи, таким чином, значить, виходить, однак, проте.

Привертають увагу співрозмовника. Чуєте, бачиш, уяви собі, зверніть увагу, майте на увазі, між нами кажучи, зрозумійте, даруйте .

Завжди вставні

- Отже, мабуть, по-перше, по-друге, щоправда, а втім.
 - Отже, любіть Україну.
-

Не є вставними

- ▣ Адже, навіть, принаймні, усе-таки, неначебто, нібито.
- ▣ Він узяв із собою навіть циркуль.

Порівняйте

□ 1. Там кажуть усю правду.
кажуть , сонце спати лягає.	1. Там,
2. Максим може вам заспівати.
вам заспіваю?	2. Я, може ,
3. Здалеку видно плесо річки.
тут, видно , недавно збудовано.	3. Будинок

Звертання

- ▣ **Звертання** — це слово або декілька слів, що називають особу чи предмет, до якого звернена мова. Бувають поширені й непоширені . *Не журися, **славна Україно**. Слово, чому ти не твердая криця.*
- ▣ Звертання може знаходитися на початку, у середині і в кінці речення. Звертання виражаються:
 - ▣ - кличною формою іменника: *Що, **братику**, посіяв, те й пожни!*
 - ▣ - прикметником, ужитим у значенні іменника: *Будь щаслива та здорова, **чорноброва**.* На початку речення звертання виділяється комою або, при окличній інтонації, знаком оклику; у середині речення — комами з обох боків: ***Земле**, радій . Оживи, козацька славо, у бандурних струнах.*

Звертання

- ▣ **Зверніть увагу!** Вигуки, що знаходяться при звертанні, відокремлюються комами: *Ах, я люблю тебе, **Україно**, і сам не знаю, що кажу.*
- ▣ Підсилювальні частки **о, ой** перед звертанням не відокремлюються комою, тому що становлять єдине ціле: ***Ой Морозе, Морозенку, ти славний козаче.***

Складносурядне речення

- ▣ Між частинами складносурядних речень, з'єднаних єднальними, протиставними і розділовими сполучниками, ставиться кома:
Довкола будиночків цвів бузок, і на білі стіни падала прозора тінь від листя. Нас розлучали з рідними, з життям і навіть - з мрією, але ніщо й ніколи нас не розлучало з вірою . Чарівне море, та наймиліша серцю таки земля . То мати гукає, то мати шепоче, мене виряджаючи в дальню дорогу .

Кома не ставиться

- Частини мають спільний другорядний член або спільне вставне слово і поєднуються сполучниками *і*, *та* (у значенні *і*); спільними для обох частин можуть бути частки **тільки, лише, мабуть**.
- **На хвилину** раптом стихли голоси і спинилися тіні .
- **Мабуть**, батько ще дужче посивів і мати ще дужче зігнулася . **Тільки** невсипуще море бухає десь здалеку та зорі тремтять у нічній прохолоді .
- Примітка. Якщо сполучники *і* (*й*), *та* (*і*) повторюються, то кома ставиться: **Здавалося, і вітер тут чорний, і дощ плється з неба чорний, як смола** .
- Мають спільне підрядне речення: **Коли ж одчинили вікно, світло впало на ціле море напружених, схвильованих облич і крізь вікно в хату влетіла стоока тривога** .
- Виражені двома спонукальними або питальними реченнями: **Надіє, о хто тебе ніжно на грудях не грів і хто за тобою орлом не летів?** . Хай лягають зморшки на обличчя і все вище тисне кров моя.
- Виражені двома називними або безособовими реченнями: **Вітер і дощ. Дощило і в повітрі віяло прохолодою** .

Ставимо тире

- Якщо частини складносурядного речення, з'єднані сполучниками *і (ї), та (і), й, а*, виражають швидку або несподівану зміну подій, різке протиставлення, то перед сполучником ставиться тире:
- *Хвилина ще - і схід розпише в сліпучі барви небосхил .*
- Якщо друга частина складносурядного речення виражає наслідок або висновок з того, про що йдеться у першій, перед нею ставиться тире .
*Зима летіла над землею, і от весна - і все у цвіту.
Дощ пройшов – і Київ зеленіє.*

Складнопідрядне речення

- ▣ **Означальне.** Який? Яка? Яке? Які?
- ▣ Люблю пісні, які співає мама.
- ▣ **З'ясувальне.** Хто? Що? Кого? Чого?
- ▣ Не можна допустити, щоб людиною керував страх.
- ▣ **Обставинне.** Коли? Як довго? Звідки? Куди? Де?
З якої причини? З якою метою?
- ▣ Нам з тобою, видно, по дорозі, бо йшли й нікуди не прийшли.

Види обставинних речень

- **Підрядні речення місця**
- Підрядні речення місця вказують на місце або напрям дії, про яку йдеться в головному реченні та відповідають на питання «де?» «куди?» «звідки?» або займенника, що пояснюється.
- Вони стосуються всього головного речення, проте можуть уточнювати обставину місця, виражену вказівним словом (прислівниками «там», «тут», «туди», «звідти», «скрізь», «всюди»).
- До головного речення підрядні місця приєднуються сполучними словами «де», «куди», «звідки»
- **Іди туди, звідки прийшов.**

Види обставинних речень

- **Підрядні речення часу**
- Підрядні речення часу вказують на час місця дії, про яку йдеться в головному реченні і відповідають на питання «коли?» «відколи?» «доки?» «з якого часу?» «як довго?»
- Вони стосуються головного речення в цілому і приєднуються до нього сполучними словами «як», «як тільки», «ледве», «коли», «поки», «доти», «скоро», «під час того як», «після того як».
- Вказівними словами в головному реченні можуть виступати прислівники «тоді», «відтоді», «доти»
- Він повернувся додому тоді, коли все скінчилося.

Види обставинних речень

- ▣ **Підрядні порівняльні речення**
- ▣ Підрядні порівняльні речення вказують на місце або напрям дії, про яку йдеться в головному реченні і відповідають на питання «як?» «як саме?» «подібно до чого?»
- ▣ Вони пояснюють усе головне речення і приєднуються до нього сполучниками «як», «ніби», «неначе», «мов», «немов», «немовби», «немовбито»
- ▣ **Хмари насувалися, наче великі хвилі.**

Види обставинних речень

- ▣ **Підрядні речення способу дії і ступеня**
- ▣ Підрядні речення способу дії вказують на спосіб (характер) дії, про яку йдеться в головному реченні і відповідають на запитання **як? яким способом?**
- ▣ Вони пояснюють один із членів речення і приєднуються до нього сполучниками «як», «що», «щоб», «аж», «ніби», «наче», «неначе», «мов», «немов», «ніж», «чим...тим» та сполучними словами «скільки», «наскільки», «як».
- ▣ Вказівними словами в головному реченні можуть бути прислівники «так», «настільки», займенником «стільки»
- ▣ **Сергій подивився на Ольгу так, наче вперше її побачив.**

Види обставинних речень

- ▣ **Підрядні речення причини**
- ▣ Підрядні речення причини вживаються для вираження порівняння і відповідають на питання «чому?» «через що?» «з якої причини?»
- ▣ Вони пояснюють головне речення в цілому і приєднуються до нього сполучниками «бо», «тому що», «через те що», «від того що», «завдяки тому що», «оскільки».
- ▣ Вказівними словами у головному реченні можуть виступати прислівники «тому», «затим», сполука «через те».
- ▣ Прилинь, сизий орле, бо я самотній.

Види обставинних речень

- ▣ **Підрядні речення мети**
- ▣ Підрядні речення мети вказують на мету дії, про яку йдеться в головному реченні і відповідають на питання «для чого?» «з якою метою?» «навіщо?»
- ▣ Вони стосуються всього головного речення і приєднуються до нього за допомогою сполучників «щоб», «для того щоб», «з тим щоб», «аби», «хай».
- ▣ Вказівними словами в головному реченні можуть бути сполуки «для того», «на те», «з тим».
- ▣ **Я посланий, щоб виконати закон.**

Види обставинних речень

- **Підрядні умовні речення**
- Підрядні умовні речення вказують на умову, за якої можливо те, про що йдеться в головному реченні і відповідають на питання **«за якої умови?»**
- Вони пояснюють усе головне речення і приєднуються до нього за допомогою сполучників «якщо», «коли» (можна замінити на «якщо»), «коли б» (можна замінити на «якби»), «якби», «як», «аби», «тільки б».
- Вказівним словом у головному реченні може бути прислівник «тоді».
- **Як рясно квітує горобина, то добрий буде урожай.**

Види обставинних речень

- ▣ **Підрядні допустові речення**
- ▣ Підрядні допустові речення вказують на те, усупереч чому відбувається дія в головному реченні й відповідають на запитання «незважаючи на що»?
- ▣ Вони стосуються головного речення в цілому і приєднуються до нього сполучниками «хоч» («хоча»), «дарма що», «попри те що», «як не», «куди не», «хай» («нехай»).

Олена, хоч і була гострою на слово, змовчала.

Види обставинних речень

- ▣ **Підрядні наслідкові речення**
- ▣ Підрядні наслідкові речення вказують на наслідок того, про що йдеться в головному реченні. Підрядні наслідкові речення не відповідають на запитання.
- ▣ Вони пояснюють головне речення в цілому, завжди стоять після нього і приєднуються до нього сполучником «**так що**».
- ▣ **Теплий туман стелився по полю і наливав балку по самі вінця, так що дерева потопали в ньому .**

Сполучні слова та сполучники

- Розрізнення сполучників та сполучних слів: сполучники є службовими частинами мови, не є членами речення, у деяких випадках можна їх опустити. Сполучні слова є самостійними частинами мови (займенниками, прислівниками), можна замінити словами інших частин мови. Не можна опустити.
- Книга вчить, як на світі жить.
- Культурна людина та, яка залишається вихованою на самоті.
- Люблю пісні, які співає мама.

Складнопідрядне речення з кількома підрядними

- Складнопідрядне речення може включати кілька підрядних.
- Головному реченню може бути підпорядковане безпосередньо тільки одне, а інші — підрядному чи різним підрядним.
- Розрізняють **послідовну, однорідну й неоднорідну** дрядність.
- **Послідовна** . Він писав свою книжку, тому що хотів, щоб стали трохи щасливішими люди, яких він любив.
- **Однорідна** . Розкажи, як за горою Сонечко сідає, як у Дніпра веселочка Воду позичає.
- **Неоднорідна**. Щоб прийшло на землю сподіване щастя, треба великої праці, бо щастя не дається дурно.

Безсполучникове складне речення

- **Кома і крапка з комою** ставляться між реченнями, що входять до складу безсполучникового складного речення, якщо вони є рівноправними і між ними можна поставити єднальні сполучники. **Кома** між реченнями ставиться тоді, коли вони тісно пов'язані одне з одним . *Земля чорніє, дрімає розум, серце мліє .*
- Якщо частини безсполучникового речення значно поширені, далекі за змістом або вже мають в середині розділові знаки, то між ними ставиться **крапка з комою** . *Усі женці стояли мовчки; у руках наче закликали жмені жита та серпи; усі поглядали то на осавулу, то на Миколу .*

Двокрапка ставиться

- Якщо друге речення пояснює, доповнює або розкриває зміст першого .*Надворі було видно, як удень: було видно усе дерево в садку, усі верби, кожну гілляку, кожний збляклий листок.* У таких реченнях між частинами можна поставити слова **а саме**.
- Якщо друге речення вказує на причину того, про що говориться в першому реченні.*А вас просив би я зразки ліпити: (чому?) ви чоловік тямущий і бувалий.*
- Якщо в першій частині є слова *так, такий, одно, бачити, знати, чути, розуміти, вирішувати*, які разом з інтонацією попереджають, що в наступному реченні буде викладений якийсь факт.*Я відчував: (Що?) пахне м'ятою .*
 - **А саме, тобто, що, бо, тому що.**

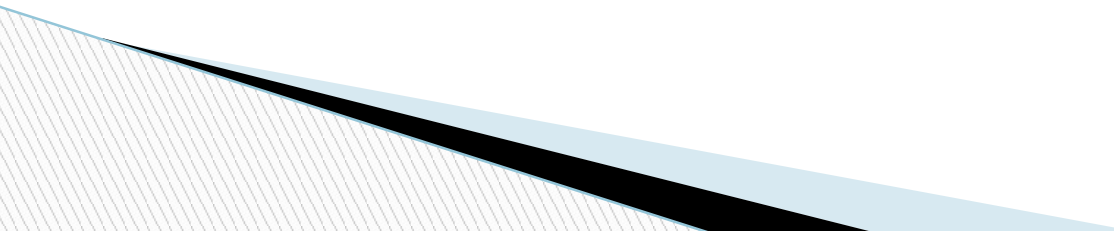
Тире ставиться

- У реченні відображається швидка зміна подій (*Пройшла мить — літак зник за лісом*).
- Між висловленими реченнями маємо причинно-наслідковий зв'язок (*Тепловоз на станції чмихнув дуже — у лісі покотилася луна*). Зміст першого речення протиставляється змісту другого (*До неї люди говорять — не чує, не слухає*).
- У першому реченні вказується на час або умову того, про що говориться в другому (*Защебетав соловейко — пішла луна гасм*).
- Зміст першого речення порівнюється зі змістом другого (*Подивилась ясно — заспівали скрипки*).
- **Але, а проте, коли, якщо, через те, тому, тоді, мов, ніби, наче.**

Речення з різними видами зв'язку

- Каже Тарас, **що** ходив він туди, **де** сонце заходить, **бачив** залізні стовпи, **що** підпирають небо, ті ворота, **куди** сонце заходить на ніч, **як** корова в хлів.
- **Як** залле Вербівку літне палке сонце, **як** засипле її зверху золотом та сріблом сонячне марево, **то** вся кучерява долина здається залитою буйними зеленими морськими хвилями, **що** десь набігли з моря, й залили, й затопили долину, й скам'яніли, піднявшись високо вгору.

Речення

- На галявині зеленіє перший ряст і цвітуть проліски.
 - Зацвіла в долині червона калина, ніби засміялась дівчина-дитина.
 - Защебетав соловейко – пішла луна гаєм.
 - Просять вітри спочину й розбивають у прах зоряну павутину.
 - Планета сива над віками крутиться, минають дні, і пахне сіножать.
 - Думою тугу розвію, щоб був я завжди таким, яким мене мати вродила й благословила у світи.
-

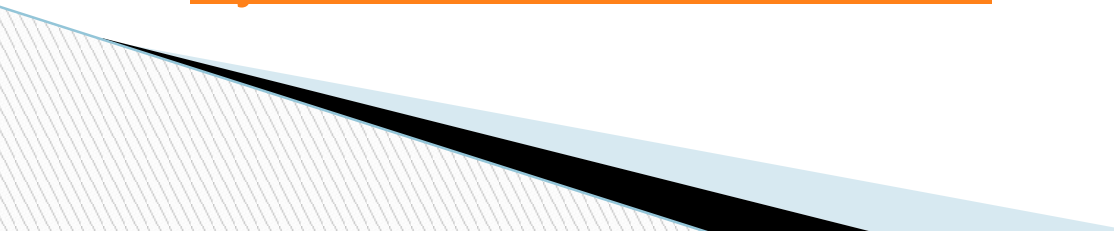
Пряма мова

- “П, - а, - п”.
- “П, - а. - П”.
- “П, - а: - П”.
- “П, - а. - П?”
- А: “П?”
- “П!” - а.
- “П”, - а.

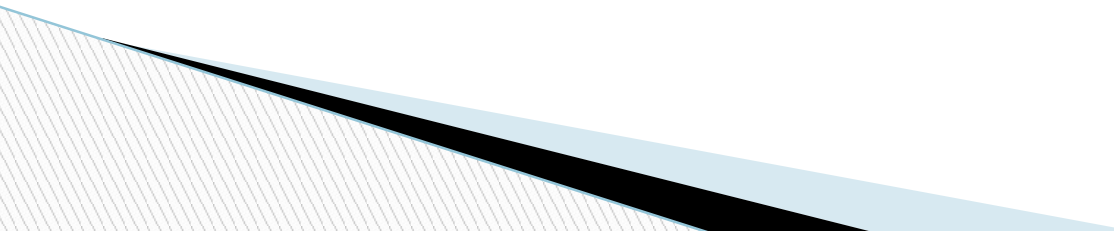
Пряма мова

- Кричу я: «Зливо, іди в степи! Тобі ми дуже раді!» Ходить вітер і пита з болем: «Де поділо те поле?» «Годі, годі вже сумних розмов, - кажу листочкам, -змерзлим грудням скрізь і всюди вкрилось поле і шляхи.»
- «Це вже грудень! – кажуть люди.- Час вдягати кожухи.»
- «Знаю, що по закону, - сердито відповів на те вартовий і додав:-Людей шкода.»

Стили мовлення

- Конфесійний стиль мовлення
 - Науковий стиль мовлення
 - Офіційно-діловий стиль мовлення
 - Публіцистичний стиль мовлення
 - Розмовний стиль мовлення
 - Художній стиль мовлення
-

Типи мовлення

- Розповідь
 - Роздум.
 - Опис.
-

Засоби зв'язку речень

▣ Лексичні засоби

▣ Лексичний повтор – це повтор слова або використання спорідненого слова :

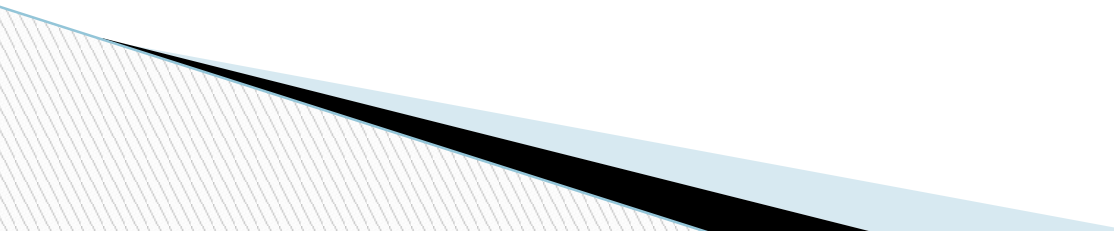
▣ ...*Озеро розташоване недалеко від Водяного у Чорному лісі. За що ж причислили озеро до найзагадковіших місць України?*

▣ • Синонімічна заміна – це заміна слова в одному реченні синонімом або синонімічним виразом в іншому реченні. (*Гарний, красивий*)

▣ • Використання антонімів.
Один був високого зросту, інший – зросту низького.

▣ *Сполучники: що, який.*

Структура висловлення

- ▣ **Теза.**(Я думаю,..я вважаю,..на мою думку,..)
 - ▣ **Аргументи** (два або три).По-перше, ..
 - ▣ По-друге,..
 - ▣ **Один** приклад із художньої літератури чи іншого виду мистецтва.
 - ▣ **Один** приклад з історії, суспільно-політичного чи власного життя.
 - ▣ **Висновок.**(Отже,...)
-

- “Маруся Чурай” – Ліна Костенко. Зрада.
- «Камінний хрест» -В.Стефаник. Добро і зло, тяжка праця, еміграція.
 - «Чорна рада» –П. Куліш . Зрада, боротьба за владу.
 - «Лебеді материнства» - В.Симоненко. Любов до Батьківщини, матері.
 - «Україна в огні» – О.Довженко. Доля, боротьба з фашистами.
 - «Катерина» –Т. Шевченко. Тяжка доля людей.
 - «Тигролови»– Іван Багряний. Доля, боротьба, мужність, стійкість.
 - «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» – Панас Мирний. Совість, закони моралі.
-

- «Земля» –О. Кобилянська. Життєва помилка, бідність.
- «Мина Мазайло» М.Куліш. Українізація
- «Момент» В.Винниченко. Момент щастя.
- «Кайдашева сім'я» – Іван Нечуй-Левицький. Своєрідність характерів.
- «Я (Романтика)»– Микола Хвильовий. Закони моралі.
- “Місто”- В. Підмогильний. Кохання і зрада,
- «Всякому місту звичай і права» – Г.Сковорода. Совість.
- “Бджола та Шершень” – Г. Сковорода. Праця за покликанням.
- “Наталка Полтавка”. І.Котляревський. Щастя.

□ Поразка - це наука. Ніяка перемога так не вчить
Я вважаю, що поразка - це наука. У цих словах є значна доля правди, оскільки ніяка перемога не навчить людину так добре, як власна невдача. (теза)

По-перше, поразки загартовують нас. Якщо вам щось не вдалося, не варто опускати руки. Спробуйте перетворити негатив на позитив майбутньої перемоги. Я вдячний долі за всі мої поразки, вони зробили мене сильним та витривалим. (перший аргумент).

По-друге, поразки вчать людей бути мудрими. Якщо ми запитуємо себе про причини невдач, аналізуємо й робимо певні висновки, це робить нас більш успішними, наближує до перемог (другий аргумент).

- Прикладом із художньої літератури може слугувати твір Івана Багряного «Тигролови». Найбільшою поразкою Григорія Многогрішного в протистоянні тоталітарній системі стало те, що він потрапив в ешелон смерті, який віз засуджених в один кінець. Та, зібравши волю в кулак, він зумів пройти всі випробування й помститися майору Медвину. Доля винагородила сміливця новим коханням та можливістю розпочати вільне життя в іншій країні. Хіба це не перемога (приклад)?

А ось приклад із життя. Згадаймо, як розвивалася спортивна кар'єра Володимира Кличка. Боксер провів п'ятдесят вісім боїв, серед них було три поразки. Але між першою й другою поразками він отримав шістнадцять перемог, а після останньої – чотирнадцять (приклад).

Отже, не бійтеся поразок: вони найкраща наука, з ними ми здобуємо життєвий досвід та загартовуємо свій характер (висновок).